

Eduskunnan talousvaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 2/2026 vp)

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry kannattaa hallitusohjelman kirjauksia, joiden tavoitteena on kustannussäästöjen saavuttaminen ja tehokkuuden lisääminen julkisissa hankinnoissa. Markkinakartoitusten ja vuoropuhelun lisääminen sekä sidosryhmähankintojen käytön rajoittaminen ovat tärkeitä keinoja näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Myös EU-kynnysarvon ylittävien hankintojen jakaminen osiin voi vaikuttaa kilpailua lisäävästi.

Sidosryhmäyhtiöiden vastuulla olevan ruokahuollon liikevaihto on 570 miljoonaa euroa ja alle 10 prosenttia omistavien julkisyhteisöjen osuus omistussuhteista on 61,7 prosenttia. Nyt annettavalla lakiesityksellä on suuri merkitys kilpailun lisääntymisen ja markkinoiden toimivuuden kannalta, koska ruokahuollossa palveluja pystytään hankkimaan myös markkinoilta.

Keskeiset muutokset

Esitys tarkoittaa markkinakartoitusta ja hankinnan valmisteluun osallistumista koskevia sääntöjä. Esityksessä kannustetaan analyysityökalujen käyttöön ja nykyistä laajempaan markkinakartoitusten tekemiseen. Myös useampaa hankintaa koskeva analyysi ja kartoitukset ovat mahdollisia. Onnistuneiden markkinakartoitusten ja analyysien avulla voidaan lisätä kilpailua markkinoilla.

Kilpailutuksen uusiminen EU-kynnysarvon ylittävissä avoimella menettelyllä toteutussa kilpailutuksessa, joissa on saatu vain yksi tarjous, on perustelu muutos. On kuitenkin hyvä, että esityksessä asetetaan rajoituksia velvoitteelle uusia kilpailutus, ja että velvoite koskee samaa hankintaa vain yhden kerran.

Yli kymmenen miljoonan euron hankinnoista velvoitetaan tehtäväksi analyysi, jossa arvioidaan hankintamallin soveltuvuus ja ennakoidaan kustannuksia. Analyysin tekeminen on perusteltua ja se voidaan tehdä hankintaa valmisteltaessa markkinakartoituksen ja muihin hankintaan liittyvien linjausten yhteydessä.

Ruokahuollossa toimivien pk-yritysten kannalta merkityksellinen uudistus on EU-kynysarvon ylittävien hankintojen kilpailuttaminen jakamalla hankinta osiin. Jakaminen mahdollistaa pienempien yritysten osallistumisen kilpailutuksiin. Ruokahuollossa tämä velvoite voi vaikuttaa myös alueellisen tarjonnan ja huoltovarmuuden parantumiseen. Hankintayksikkö voisi jättää hankinnan jakamatta osiin, jos se hankinnan luonteen tai jakamiseen liittyvien riskien vuoksi ei olisi perustellusta syystä mahdollista. Hankinta voitaisiin jättää jakamatta myös, jos tavoitteena on saada hankintojen keskittämällä voilyymihyötyjä tai houkutella tarjoajiksi suuria tai kansainvälisiä yhtiöitä. Poikkeukset hankintojen jakamisesta ovat tarpeellisia, mutta on hyvä, että hankintayksikön on perusteltava niiden käyttäminen.

Sidosyhtiöiden käyttäminen

Eniten keskustelua lakiesitykseen liittyen on käyty tavoitteesta rajoittaa sidosyhtiöiden käyttöä. Rajoittaminen on perustelua hankinnoissa, joissa taustalla on toimiva markkina. Uudenlainen sääntely on tarpeen myös siksi, että markkinaoikeus ja korkein hallinto-oikeus ovat päätöksissään katsoneet, että monet nykyisen käytännön mukaisista sidosryhmähankinnoista ovat lain vastaisia. EU:n hankintadirektiivi edellyttää sidosryhmäyhtiön omistajalta määräysvaltaa yhtiössä, ja suomalainen poikkeuksellisen laaja sidosryhmäyhtiöiden käyttäminen on suurelta osin tämän sääntelyn vastaista.

Hallituksen esityksen mukainen 10 prosentin omistusoikeusvaatimus sidosryhmähankinnoissa on perusteltu tilanteissa, joissa pyritään lisäämään kilpailua ja parantamaan markkinoiden toimivuutta. Asetettu raja voi kuitenkin aiheuttaa ongelmia erityistilanteissa, minkä vuoksi lakiesitykseen on kirjattu poikkeuksia omistusoikeusvaatimuksesta.

MaRan matkailupalvelutyöryhmässä on keskusteltu asiasta ja todettu, että asetettava omistusoikeusvaatimus voi heikentää Visit Finlandin ja matkailun alueorganisaatioiden toimintaa ja samalla matkailun kehittämistä ja markkinointia. Matkailussa toimivat yritykset eivät koe Visit-organisaatioita kilpailijoiksi, vaan tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi. Nämä organisaatiot kokoavat matkailun toimijoita tekemään yhteistyötä markkinoinnin, alueellisen toiminnan ja kansainvälistymisen kehittämiseksi. Toiminta ei kilpaile yritysten kanssa, vaan luo edellytyksiä matkailun kehittämiselle ja liiketoiminnan kasvulle.

Siksi MaRa tukee Visit Finlandin ja matkailun alueorganisaatioiden esitystä, että lakiin on kirjattava niitä koskeva tarkkarajainen poikkeus.

Hintojen tarkistaminen pitkäaikaisissa sopimuksissa

Suomessa on saatu koronakriisin ja Venäjän hyökkäyssodan vuoksi hyvä esimerkki pitkäaikaisten sopimusten aiheuttamista ongelmista poikkeusoloissa. Ruokapalveluiden raaka-aineiden hinta nousi lyhyessä ajassa noin 30 prosentilla, minkä vuoksi

palveluntarjoajat pyrkivät neuvottelemaan sopimuksiaan uudelleen. Yksityisten toimijoiden kanssa onnistuttiin tekemään uusia sopimuksia, mutta julkiset toimijat vetosivat voimassa oleviin sopimuksiin, eikä poikkeuksellista tilannetta otettu huomioon millään tavalla.

Esityksessä viitataan JYSE-ehtojen muutoksen, mutta se ei välttämättä riitä tilanteen parantamiseen. MaRa katsoo, että asiassa tarvitaan lainsäädäntöä, jotta myös julkinen sektori pystyy sopimaan sopimusten muuttamisesta. Elintarvikemarkkinalain muutoksen yhteydessä oli tarkoituksena säätää asiasta, mutta ehdotetussa kirjauksessa viitataan hankintalain 136 §:ään, mikä johtanee siihen, ettei julkisen sektorin kanssa pystytä sopimaan hintojen tarkistamisesta ilman uutta kilpailutusta. MaRa katsoo, että hankintalain 136 §:ää voitaisiin tarkistaa niin, että sopimusten muuttaminen olisi mahdollista yllättävissä tilanteissa, joihin sopimusosapuolet eivät ole voineet varautua.

Yhteenveto

- 1. MaRa kannattaa hankintalain muutoksia, koska ruokapalveluissa on toimiva markkina koko maassa ja yritysten tavoitteena on päästä mukaan kilpailutuksiin nykyistä useammin.**
- 2. Markkinakartoitusten tekeminen, hankintojen analysointi ja EU-kynnysarvojen ylittävien hankintojen jakaminen osiin ovat tervetulleita uudistuksia, jotka voivat lisätä kilpailua markkinoilla.**
- 3. Sidosryhmähankintoja koskevan sääntelyn tarkentaminen on tarpeen, koska nykyinen toimintatapa on osittain lainvastainen ja vähentää kansantaloudellista tehokkuutta.**
- 4. Lakiin on kirjattava Visit Finlandia ja matkailun alueorganisaatioita koskeva sidosyhtiöiden käyttämistä koskeva poikkeus. Ne eivät kilpaile matkailuyritysten kanssa vaan kokoaavat matkailun toimijoita tekemään yhteistyötä markkinoinnin, alueellisen toiminnan ja kansainvälistymisen kehittämiseksi.**
- 5. Hintojen tarkistaminen poikkeuksellisissa olosuhteissa julkisen sektorin kanssa edellyttää hankintalain 136 §:n tarkentamista.**

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry

Veli-Matti Aittoniemi
lakimies